

Tamás Nótári: *Studia Iuridico-Philologica II.* Studies in Classical and Medieval Philology and Legal History

Szeged, Lectum, 2012. 210 pp.

SZALÓKI Gergely

Dr. PHD ügyvéd, Budapest,
gergely_szaloki@yahoo.com

A szegedi Lectum Kiadó gondozásában jelent meg a közelmúltban Nótári Tamás *Studia Iuridico-Philologica II. Studies in Classical and Medieval Philology and Legal History* című tanulmánykötete. A munka főcíme, vagyis a *Studia Iuridico-Philologica II* egyértelművé teszi, hogy korábban már az első kötet is napvilágot látott, nevezetesen Debrecenben – a Hungarian Polis Studies sorozatának tizennegyedik köteteként – 2007-ben. Ennek folytatásaként jelent meg a tíz tanulmányt tartalmazó második kötet.

A kötet első darabja a *Handling of facts and forensic tactics in Cicero's Pro Cluentio* című tanulmány, melyben a szerző Cicero 66-ban, vagyis praetorságának évében Aulus Cluentius Habitus büntetőügyében tartott védőbeszédét, a leghosszabb ránk maradt cicerói *oratiót* vizsgálja. Cluentius ellen az volt a vád, hogy mostohaapját, Statius Albius Oppianicust megmérgezte. A vád alapját képező bűncselekmények tényállása a 81-es *lex Cornelia de sicariis et veneficis*en alapult. Nótári először a beszéd történeti háttérét vázolja, majd a *lex Cornelia de sicariis et veneficis* alkalmazásának lehetőségét vizsgálja. Ezután a beszéd kettős argumentációs elvét követve a *iudicium Iunianum* vesztegetési vádját, majd a Cicero által nem túl alaposan tárgyalt mérgezési vádpontokat elemzi. Összegzőként pedig számba veszi, hogy Cicero miként módosította (olykor torzította) a vádpontok és a kronológia rendszerét.

A kötet második darabja a *Translatio imperii – Thoughts on Continuity of Empire sin European Political Traditions* címet viseli. Ebben Nótári a *translatio imperii* gondolatát elemzi: azt a két és fél évezrede létező legitimációs elvet, amelyenél fogva egyes bizonyos államok egy korábbi közvetlen jogutódjának tekintik magukat. Először a világkorszakok ókori mítoszát mutatja be Hésiodos *Munkák és napok* című eposzán, Dániel könyvén, Tertullianus *Apologeticum* című művén, valamint Iustinus *Epitoma Pompei Trogi* című történeti munkáján keresztül. Ezt

követően a *translatio imperii* eszmájének középkori fejlődését elemzi: a Bizánc mint „második Róma” és Moszkva mint „harmadik Róma” gondolkörét, a 962-ben megalapított Sacrum Romanum Imperium ideológiáját, valamint Freisingi Ottó *Chronica sive Historia de duabus civitatibus* című, 12. századi krónikájának legitimációs tendenciáját.

A következő nyolc tanulmány középkori tárgyú, azon belül is elsősorban a kora középkori bajor jogtörténet körébe tartozó témákat taglal. A *Remarks on Gesta Sancti Hrodberti confessoris* a Virgil püspök (749–784) által 747-re megírt, illetve megíratott Szent Rupert-életrajzot vizsgálja. A Bishop Virgil *Author of Aethicus Ister's Cosmography* a kora középkor egy egyedülállóan érdekes alkotását elemzi. Az Aethicus Ister neve alatt számon tartott *Cosmographia* című mű azt mondja, hogy az Aethicus (istriai filozófus) görög nyelvű munkájának Hieronymus-féle fordítása kivonata. Nótári először a *Cosmographia* univerzumkoncepcióját vázolja, valamint kitér a mű ír forrásaira, majd meghatározza a mű keletkezési idejét, helyét és a szerző személyét. A *Remarks on dating and localising Lex Baiuvariorum* című tanulmányban a szerző a Lex Baiuvariorum, az önálló Bajor Hercegség legkorábbra datálható írott forrásának keletkezéstörténetét vizsgálja. E vizsgálódás eredményeként megállapítja, hogy a Lex Baiuvariorum kompilátorai a hercegi székhelyen, Regensburgban lévő Szent Emmeram-kolostor szerzetesei voltak, s hogy a törvénykönyv 737 és 743 között keletkezett, amit a Lex Baiuvariorumban megmutatkozó, a többi germán népjogot meghaladó mértékű egyházi hatás is bizonyít. A *Remarks on the 8th century registers of Salzburg* című írás a kora középkori salzburgi birtokjegyzékeket, a *Notitia Arnonist* és a *Breves Notitiaet* elemzi jogtörténeti és filológiai szemszögből. A Tasziló elleni perben talán vádlóként is fellépő Arn Benedictus diakónussal íratta meg a *Notitia Arnonist*. Lehetséges, hogy a *Notitia Arnonist* már 788-ban lejegyezték, azonban egy valamivel későbbi idő sem zárható ki. A *Breves Notitiae* keletkezése szorosan összefügg Salzburg 798-ban történő érsekséggé emelésével, s Nagy Károly bizalmasa, Arn e jegyzékkel igyekezett primátusát bizonyítani a többi bajor püspök felé. Mivel műfajilag mind a *Notitia Arnonis*, mind pedig a *Breves Notitiae* az okleveles anyag és a Salzburg korai időszakára vonatkozó történeti elbeszélés sajátos vegyüléke, így Nótári kimutatja, hogy nyelvi-stiláris jellegzetességeik feldolgozása során mind az okleveles nyelvhasználat, mind pedig a Karoling latinitás behatásával számolni kell. A *Social structure of Bavaria in the mirror of the estate registers and Lex Baiuvariorum* című tanulmány a 8. századi Bajor Hercegség társadalmi szerkezetét elemzi. Nótári kimutatja, hogy az Agilolfing-dinasztia utolsó két uralkodó hercege, Odilo és III. Tasziló korára egyfelől kialakult a stabil státuszrendszer, másfelől ekkorra tehető az önálló bajor nemesség kialakulása. E tanulmányban a politikai-történeti hátteret vázolva a *libertas* fogalmához fűz megjegyzéseket, majd a szabadok és a szolgák jogállását elemzi a Lex Baiuvariorum tükrében, végezetül pedig a jogi és irodalmi források segítségével meghatározza a herceg és az ősi bajor genealógiák viszonyát.

A De conversione Bulgarorum – On the legal background of the christianisation of the Bulgarians című tanulmányban a szerző a kora középkor missziós politikájának egy érdekes példáját elemzi. A bolgárok a 9. század második felében vették fel a kereszténységet, a körükben végzett térítőmunka alakulása jól mutatja a Róma és Bizánc között feszülő ellentétet. A tanulmány először a történeti háttérrel vázolja, majd két, Borisz fejedelemezhez intézett levelet elemez: Phótios pátriárka és I. Miklós pápa levelét. *A Comments on the Avar-related chapters of Conversio Bagoariorum et Carantanorum* című tanulmányban Nótári a 9. század utolsó harmadában keletkezett forrást az avar kaganátus felbomlásának és a avar népesség további sorsa szempontjából elemzi. Ennek során először a *Conversio* keletkezésének korát és szerzőjét határozza meg, majd a mű avar vonatkozású fejezeteit analizálja.

A Legend of „dux” Ingo and his carta sine litteris című tanulmányban a szerző egy igen érdekes, a 7. századtól a 15. századig, vagyis a humanista irodalomig ívelő félreértést tisztáz. Enea Silvio Piccolomini (a későbbi II. Piusy pápa) 1458-ban keletkezett *De Europa* című műve tartalmaz egy Ingo nevű, Nagy Károly idejében élt hercegről szóló legendát. Nótári e legenda kialakulását tárja fel Fredegariustól a *Conversio*n át Piccolominiig. Ennek keretében a következő kérdésekre keres választ: Mennyiben tekinthető a Piccolomini által említett Ingo herceg valós történelmi személynek? A *Conversio* herceggént említi-e Ingót? Ha nem, akkor hogyan vált azzá a historiográfiában? A *Conversio* által említett *carta sine litteris* mit jelenthetett? Az Ingo-legenda Piccolomini-féle változata milyen közvetítő művekre, illetve szerzőkre megy vissza?

E tartalmi áttekintés után a kötet kapcsán megállapítható, hogy az a szerzőtől megszokott precíz, forráshű, mind az elsődleges szövegek, mind a másodlagos nemzetközi szakirodalom alapos ismerete alapján íródott. Nem csupán a jogtörténész, hanem a politika- és irodalomtörténész is haszonnal forgathatja Nótári Tamás tanulmánykötetét, amelynek anyaga a klasszikus antikvitástól a kora középkoron át egészen a humanista történetírásig ível.